

Kuvait mint arab donor segélyezési motivációi

UDVARI BEÁTA – KISS GÁBOR DÁVID – KIS KATALIN –
PONTET JULIANNA – HALMOSI PÉTER

A feltörekvő donorok szerepe egyre jelentősebb a nemzetközi fejlesztési együttműködésben. Kína, Brazília és India mellett az arab donorok (Kuvait, Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírségek) segélyezése is meghatározó. E donorok tevékenységéről, segélyezési intézményi háttéréről, motivációjukról meglehetősen keveset tudunk az arab donorok átfogó multilaterális együttműködése és a Kuvaitban már az 1960-as években kiépült segélyezési intézményrendszer ellenére. E cikkben így az arab donorokra fókuszálunk, és közülük is Kuvait segélyezési tevékenysége mögött meghúzódó motivációkat elemezzük. Mivel a kereskedelmi kapcsolatok is meghatározóak a segélyek elosztásában, így az összes kuvaiti bilaterális segély mellett az Aid for Trade (AfT) elosztása mögött meghúzódó okokat is megvizsgáljuk. Az irodalmi áttekintés és a 124 recipiens országon alapuló statisztikai vizsgálat eredményei szerint a kuvaiti segélyek és AfT-támogatások elosztását a közös nyelv mellett az egy főre jutó GDP befolyásolja szignifikánsan, viszont a segélyek nagyságánál már a recipiens ország jobb gazdasági helyzete a döntő tényező.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: F35.

<https://doi.org/10.47630/KULG.2017.61.3-4.74>

Udvari Beáta, PhD, egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar.
E-mail: udvari.beata@eco.u-szeged.hu

Kiss Gábor Dávid, PhD, egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar. E-mail: kiss.gabor.david@eco.u-szeged.hu

Kis Katalin, PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar.
E-mail: katalink@gamma.ttk.pte.hu

Pontet Julianna, PhD-hallgató, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar.
E-mail: pontet.julianna@gmail.com

Halmosi Péter, PhD, egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar.
E-mail: halmosi@eco.u-szeged.hu

Bevezetés

A 21. században továbbra is globális kihívást jelentenek a fejlődő országokat¹ sújtó szegénység, adósság, katonai konfliktusok, háborúk, terrorizmus és migráció. A fejlett országok és a nemzetközi szervezetek már évtizedek óta igyekeznek megoldást találni e kihívásokra a nemzetközi segélyezés² révén is, azonban a globalizáció, az egyre liberalizáltabb multilaterális kereskedelmi rendszer, valamint a tőkeáramlás viszonylagos szabadsága nem kedvez a fejlődő és a legkevésbé fejlett országok³ többségének. Míg az afrikai fejlődő országok részesedése a világelexportból az 1950-es évekbeli 6 százalékról 2014-re 2,9 százalékra esett, addig a fejlődő ázsiai országok részesedése ugyanezen időszakban 12 százalékról 35 százalék fölé nőtt (UNCTADStat, 2016).

Az ezredforduló óta látványosan megváltozott a nemzetközi fejlesztési együttműködés. Egyrészt 2000-ben az ENSZ útjára indította a Millenniumi Fejlesztési Célokat, majd 2016-tól a Fenntartható Fejlesztési Célokat,⁴ másrészt két nagyobb trendnek is tanúi lehetünk. Ezek egyike szerint a segélyezésnek olyan célokat kellene szolgálnia, amelyek lehetővé teszik azt, hogy a recipiens ország a segélyektől függetlenül is hosszú távon tudjon fejlődni. Az Aid for Trade (AfT, Segély a kereskedelemért) révén például arra törekcsenek a donorországok, hogy a fejlődő országok eredményesebben tudjanak részt venni a nemzetközi kereskedelemben, ami gazdasági fejlődésük alapja lehet. Emellett pedig a nemzetközi fejlesztési együttműkö-

¹ Fejlődő országok alatt a Világbank [2016] osztályozása szerinti alacsony és közepes jövedelmű országokat értjük, amelyeket az egy főre jutó GNI alapján határoznak meg. 2016-os adatok alapján az alacsony jövedelmű országok közé az 1025 USD alatti GNI/fővel rendelkező országok tartoznak, az alsó közepes jövedelmű országok esetén az GNI/fő 1026 és 4035 USD között van, míg a felső közepes jövedelmű országok esetén a GNI/fő 4036 és 12 475 USD között található. (Magyarország a magas jövedelmű országok közé tartozik.)

² Azt a folyamatot, mely révén a segély eljut a rászoruló fejlődő országokhoz, *nemzetközi segélyezésnek* nevezzük, azonban napjainkban a *nemzetközi fejlesztési együttműködés* a leginkább használt fogalom (Udvari, 2013). E cikkben e két fogalmat (segélyezés, fejlesztési együttműködés) szinonimaként használjuk. Segély alatt pedig az OECD által is használt hivatalos fejlesztési támogatást (official development assistance) értjük. E szerint segély az alacsony és közepes jövedelmű országok részére nyújtott támogatás, amely legalább 25 százalékos adományelemet tartalmaz (OECD, 2013).

³ A legkevésbé fejlett országokat a 1000 USD-nél alacsonyabb GNI/fő, a gazdasági sérülékenység és a képzetlen, motiválatlan humán erőforrás jellemzi. Az ENSZ jelenleg 48 országot sorol ebbe a kategóriába.

⁴ A nyolc Millenniumi Fejlesztési Cél (például a szegénység csökkentése, az oktatás kiterjesztése, a környezetvédelem, az anyák egészsége, a globális partnerség) elérésére 2015-ös határidőt szabtak. 2016-tól a Fenntartható Fejlesztési Célok váltották fel e célokat: 17 cél keretében a 2016–2030 közötti évekre határozzák meg a fejlesztési irányokat a fejlődő országok támogatásának területén. Bővebben lásd: UN [2016].

désben új szereplők jelentek meg: a hagyományos nyugati donorok (leginkább Nyugat-Európa, Észak-Amerika, Japán) mellett a feltörekvő donorok egyre jelentősebb befolyással bírnak, hiszen napjainkban a globális segélyek körülbelül 25 százalékát adják (OECD CRS, 2016). E donorok közé soroljuk a hagyományos értelemben vett feltörekvő országokat (például Kína, India, Brazília), a kelet-közép-európai EU-tagokat, valamint az arab országokat is. A feltörekvő donoroktól származó segély viszont inkább helyettesíti a hagyományos donoroktól érkező támogatásokat a sokkal lazább és kevesebb politikai feltételhez kötött segélyezési tevékenységük miatt: a feltörekvő donorok nem avatkoznak be a recipiens országok belügyeibe (Udvari, 2014a). Ennek eredményként a feltörekvő donorok a segélyezés eddigi eredményeit is alááshatják és hatással lehetnek a segélyek hatékonyságára is. Így fontos azt vizsgálni, hogy a feltörekvő donorok segélyezési tevékenységét milyen tényezők motiválják. Mivel e donorok meglehetősen heterogének, így elemzésünket az arab országokra szűkítjük le, közülük is Kuvaitot elemezzük részletesen. Ennek három oka van. Egyrészt Kuvait már 55 éve nyújt fejlesztési segélyt, másrészt az arab donorok közül Kuvaitban a legmagasabb a GNI-arányos segély nagysága (Shushan–Marcoux, 2011) és – harmadrészt – Kuvait van jelen a legtöbb fejlődő országban az arab donorok közül (Dreher et al., 2011).

Kutatásunk célja tehát annak vizsgálata, hogy Kuvait segélyallokációját milyen tényezők motiválják. Mivel a segélyezés során a kereskedelmi kapcsolat is meghatározó tényező, így az általános segélyezés mellett az Aid for Trade segélyezés motivációit is vizsgáljuk. Az irodalmi áttekintés során feltárjuk a segélyezés mögött meghúzódó általános motivációkat, valamint az arab donorok segélyezési sajátosságaira is kitérünk. Ezek alapján választottuk ki a 124 fejlődő ország bevonásával végzett statisztikai elemzésünkhöz használt indikátorokat. A statisztikai elemzés a Heckman-féle regressziós modellre (Heckit-modell) épül, amely lehetőséget biztosít arra, hogy megbecsüljük: Kuvait mely fejlődő országoknak nyújt segélyt, valamint előre jelezzük a Kuvait által nyújtott segély nagyságát.

A cikk első része a segélyezés mögött meghúzódó motivációkat részletezi, ezt követően bemutatjuk az arab donorok segélyezésének kezdetét és jellemzőit, külön kitérve Kuvait segélyezési tevékenységére. Majd ismertetjük a statisztikai adatelemzés módszertani hátterét és eredményeit. Az adatelemzés rávilágít arra, hogy Kuvait a közös nyelv, a kereskedelmi kapcsolatok és a recipiens ország szegénysége alapján dönt arról, hogy nyújt-e támogatást, azonban a segély nagyságára vonatkozó döntéseinél leginkább a kereskedelmi kapcsolatok, a kedvezőbb gazdasági helyzet (a magasabb GDP) és a népesség játszanak jelentős szerepet.

A segélyezés motivációi

Számos elemzés született már a segélyezés hatékonyságáról és motivációjáról (lásd például *Doucouliagos–Paldam*, 2009; *Hansen–Tarp*, 2001; vagy *McGillivray*, 2003 munkáit), azonban az eredmények nem egyértelműek. A segélyezés motivációi sokat változtak az évtizedek során, de továbbra is az látható, hogy a donorok különböző okokból nyújtanak segélyeket az egyes fejlődő országoknak (*Szent-Iványi–Lightfoot*, 2015). A következőkben az általános és a kereskedelmi motivációkat mutatjuk be.

Általános motivációk

A motivációkat a recipiens ország jellemzői és a donorország érdekei alapján közelíthetjük meg. A recipiens országok szempontjából fontos a *4P* elve, mely szerint a szegénység (*poverty*), a népesség (*population*), a politikák (*policy*) – mint például a jó kormányzás és szabadság –, valamint a közelség (*proximity*) donor és recipiens között (a vallás, a nyelv, a gyarmati múlt és a kereskedelmi kapcsolatok terén) jelentős motiváló tényezők a segélyek elosztásában (*Clist*, 2011). Emellett a *recipiens ország kormányzata* is meghatározó tényező. Kimutatták, hogy a demokratizálódó országok több segélyben részesülnek, mint a kevésbé demokratikusak (*Alesina–Dollar*, 1998; *Berthelemy–Tichit*, 2004; *Collier–Dollar*, 2001), hiszen ezekben az országokban a jó kormányzás elve érvényesül, ami a segélyek hatékonyságát növeli (*Hoeffler–Outram*, 2011). Azonban a donorország politikai berendezkedése is meghatározza, hogy mely recipienseket támogatja: demokráciák általában demokráciákat, autoriter rendszerek pedig nem demokráciákat támogatnak (*Bermeo*, 2011).

A *korruptióellenes intézkedések* szintén befolyásolják a segélyek elosztását. 1997 óta a multilaterális donorszervezetek⁵ kevesebb segélyt nyújtanak a korruptabb országoknak. Viszont a bilaterális donorok⁶ vagy nem vették figyelembe a korruptió szintjét, vagy pedig a korruptabb országokat segélyezték, ugyanakkor kimutatható, hogy 1997 óta csökken a különbség a két fő donorcsoport között (*Charron*, 2010).

A *terrorizmus elleni küzdelem* az elmúlt években központi motivációvá vált a segélyek elosztása terén, és több segélyben részesülnek azok az országok, amelyekben fegyveres konfliktus kialakulása várható vagy a szomszédos országokat sújtotta háború (*Brück–Xu*, 2012). A segélyezés célja tehát további konfliktusok elkerülése,

⁵ Multilaterális donorok alatt általában nemzetközi szervezeteket értünk (pl. Világbank, ENSZ), amelyek a nemzetállamoktól gyűjtött pénzügyi forrásokat osztják szét.

⁶ Bilaterális donorok a nemzetállamokat jelentik: a segélyeket közvetlenül, multilaterális intézmény beiktatása nélkül juttatják el a fejlődő ország számára.

a béke megőrzése. Erre kiváló példa az Amerika Egyesült Államok, hiszen érdekei a 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követően szemmel láthatóan megváltoztak: a korábbiaktól eltérően elsősorban biztonsági kérdések kerültek előtérbe, és ez segélyezési gyakorlatán is jelentős mértékben észrevehető (*Uhrin–Schuszter*, 2013).

Ugyanakkor a donorok stratégiai és politikai érdekei sokszor fontosabbak, mint a recipiens ország gazdasági igényei (*Alesina–Dollar*, 1998; *Younas*, 2008), így sokkal inkább a gyarmati múlt és a politikai szövetség befolyásolja a segélyek elosztását, mint a recipiens ország társadalmi háttere (*Einarsdottir–Gunnlaugsson*, 2016). *A donorország politikája és saját belföldi* – gazdasági, társadalmi – helyzete szintén hatással lehet a segélyek elosztására (*Round–Odedokun*, 2004; *Chong–Gradstein*, 2008). Ha a donorországban konzervatív kormány van hatalmon, akkor az alacsony jövedelmű országokba irányuló segélyek összege valószínűleg csökkenni fog (*Tingley*, 2010), valamint a donorországban tapasztalható egyenlőtlenség, korrupció, adórendszer szintén hatással lehet a segélyek elosztására, sőt e körülményeknek sokszor nagyobb hatásuk van, mint magának a recipiens ország gazdasági, társadalmi helyzetének (*Chong–Gradstein*, 2008).

Kereskedelmi motivációk: az Aid for Trade kezdeményezés

A kedvezőbb kereskedelmi kapcsolatok és ezáltal a különböző erőforrásokhoz való hozzájutás szintén meghatározhatják a segélyek allokálását (*Paragi et al.*, 2007). Mivel 2005 végén a nemzetközi kereskedelembe való részvétel fejlesztésére egy új kezdeményezés, az Aid for Trade indult, így a kereskedelmi motivációkat ezen keresztül vizsgáljuk.

Az Aid for Trade (AfT) kezdeményezést az ezredfordulót követően fogadták el a Kereskedelmi Világszervezet keretén belül: 2006 közepére határozták meg a program konkrét céljait és azokat a területeket, amelyeket a támogatással fejleszteni kívánnak (*Gamberoni–Newfarmer*, 2009).⁷ A kezdeményezés három célja (WTO, 2006): (i) a fejlődő, de különösen a legkevésbé fejlett országok exportnövekedésének elérése, továbbá (ii) ezen országok bekapcsolása a multilaterális kereskedelmi rendszerbe annak érdekében, hogy (iii) ők is élvezhessék a liberalizáció előnyeit. A célok megvalósulása érdekében hat területet támogat az AfT-program (WTO, 2006):

⁷ Az AfT történetéről lásd részletesen például: *Basnett et al.* [2012] tanulmányát.

- kereskedelempolitika és -szabályozás (vitás ügyekben való hatékony részvétel), kereskedelemfejlesztés (beruházásösztönzés, üzleti szolgáltatások, e-kereskedelem),
- kereskedelmi infrastruktúra (fizikai infrastruktúra – úthálózat, kikötők, energiahálózat, telekommunikáció – fejlesztése),
- termelési kapacitás kiépítése (gazdasági szektorok megerősítése, üzleti környezet, banki szolgáltatások),
- kereskedelemmel összefüggő alkalmazkodási támogatás (költségvetési támogatás a liberalizáció költségeinek fedezésére),
- egyéb kereskedelemmel kapcsolatos igények.⁸

Az AfT elsődleges célja tehát, hogy a fejlődő országok is a liberalizált kereskedelem nyertesei legyenek. Ennek háttérében a kereskedelem és a gazdasági fejlődés közötti kapcsolat elfogadása áll (*Basnett et al.*, 2012), annak ellenére, hogy nem egyértelmű ez a kapcsolat (*Baldwin*, 2003; *Moreira*, 2010; *Stiglitz–Carlton*, 2006; *Subasat*, 2002). Ugyan az AfT elsődleges célja az, hogy a fejlődő országokon belül is a legkevésbé fejlett országok részesüljenek kiemelt támogatásban, ez nem mindig van így (*Udvari*, 2011; *Uhrin–Schusztter*, 2013). Például Kínában – mint a világ egyik legnagyobb exportőre – az Európai Unió több AfT-projektet valósított meg, mint egész Fekete-Afrikában (*Udvari*, 2013).

Az AfT hatásaival már számos tanulmány foglalkozott, azonban e cikknek nem célja a hatásvizsgálat, így ezeket csak érintőlegesen mutatjuk be (lásd az *1. táblázatot*). E tanulmányok két csoportba oszthatók: donortól függetlenül elemzik azt, hogy a fejlődő országok exportvolumene hogyan változik a kapott AfT-támogatásoknak köszönhetően (*Cali és te Velde*, 2011; *Pettersson és Johansson*, 2011), vagy azt vizsgálják, hogy egy-egy donor által nyújtott AfT-támogatás hogyan hat az adott donor és a fogadó országok közötti kereskedelemre (*Bearce et al.*, 2013; *Udvari*, 2013; *Uhrin–Schusztter*, 2013).

Az *1. táblázat* alapján meghatározhatjuk az Aid for Trade mögött meghúzódó motivációkat is. Ugyan az AfT a fejlődő országok kereskedelmi kapacitásainak bővítését célozza, azonban több olyan tanulmány (*Bearce et al.*, 2013; *Udvari*, 2014b, 2016) is született, melyek kimutatják, hogy az AfT-támogatásoknak köszönhetően a donorok exportja bővült a fejlődő országok irányába. Összességében tehát az AfT-támogatások nyújtása mögött a donorok kereskedelmi kapcsolatainak szélesítése is áll, és vélhetően a szorosabb kereskedelmi kapcsolatokkal bíró országok részesülnek nagyobb támogatásban.

⁸ Ezeket a területeket lásd részletesen *Udvari* [2013]; *Uhrin–Schusztter* [2013], WTO [2006].

Az Aid for Trade elemzésével foglalkozó főbb szakirodalmi források és eredményeik

Tanulmány	Vizsgált terület	AfT hatása
CaliVelde [2011]	Exportbővülés	A fejlődő országok exportja nő
Pettersson–Johansson [2013]	Exportbővülés	A fejlődő országok exportja nő
Helble et al. [2009]	Kereskedelempolitika és exportbővülés	A fejlődő országok exportja nő
Bearce et al. [2013]	USA segélyei és exportbővülés	Mind a recipiens országok, mind az USA exportja bővül
Vijil–Wagner [2010]	Exportbővülés	A fejlődő országok exportja nő
Lanz et al. [2016], valamint Melo–Laurent [2016]	Kereskedelmi költségek	Az AfT a kereskedelmi költségek csökkenését eredményezi
Lee–Ries [2016]	Beruházások bővülése	Bővülnek a beruházások
Udvari [2013]	A kereskedelem bővülése az EU-val	Bővül az EU-val folytatott kereskedelem
Udvari [2014b]	Az EU régi és új tagországai-val folytatott kereskedelem	A régi tagországokkal folytatott kereskedelem bővül
Udvari [2016]	Az ibériai EU-tagországok exportbővülése	Az ibériai EU-tagok exportja bővül a fejlődő országok irányába

Forrás: Saját szerkesztés.

Napjainkban tehát e tényezők a legdominánsabbak egy-egy donor segélyallokációja mögött, azonban fontos kiemelni, *hogy az arab donorok alapvetően eltérő motivációk, prioritások alapján allokálják segélyeiket, mint a DAC-országok.*⁹ Mielőtt elemezzük ezeket a különbségeket, az arab donorok nemzetközi fejlesztési együttműködésben elfoglalt helyét ismertetjük.

Az arab donorok a nemzetközi fejlesztési együttműködésben

Az 1990-es évek elején a hivatalos fejlesztési támogatás több mint 90 százaléka az OECD fejlesztési bizottságának (DAC) országaiból származott (*Manning, 2006*),

⁹ A DAC a nyugati világ legnagyobb donorait tömörítő szervezet az OECD-n belül, jelenleg 30 ország a tagja, Magyarország utolsóként csatlakozott hozzá 2016 decemberében. E csoportra a hagyományos (nyugati) donorokként utalunk a cikkben.

viszont az ezredfordulóra jelentősen megnőtt a DAC-on kívüli országok száma, és már több mint 30 országot sorolhatunk e körbe (*Paulo–Reisen*, 2010; *Smith et al.*, 2010). Ennek eredményeként napjainkban a fejlesztési támogatások egynegyede származik a feltörekvő országoktól: 2012-ben 6500 millió dollár származott e donoroktól (OECD CRS, 2016), viszont becslések alapján akár duplaannyi összegről is lehet beszélni, és elérheti a 11 800–13 000 millió dollárt is (*Smith et al.*, 2010). Ugyanakkor – a DAC-donorokhoz hasonlóan – a feltörekvő donorok GNI-arányos fejlesztési támogatásai relatíve alacsony szintet értek el.

A feltörekvő – vagy új – donorok elnevezés nem egyértelmű (*Udvari*, 2014a), hiszen nem mindegyik tekinthető új segélyezőnek: például Kína már az 1950-es években is jelentős segélyeket nyújtott Afrikának (*Udvari*, 2014a; *Vári*, 2016), de az arab országok is aktív szereplői voltak a nemzetközi fejlesztési együttműködésnek már az 1970-es években is (*Manning*, 2006; *Woods*, 2008). Kutatásunk fókuszában szereplő Kuvait pedig már 1961 óta nyújt segélyeket (ECOSOC 2008). Emellett a feltörekvő donorok nagyon heterogének (*Sato et al.*, 2011), nemcsak gazdasági szempontból, hanem a nemzetközi fejlesztési közösséghez való hozzáállásukban is. Néhányan (pl. Brazília, arab országok) egyáltalán nem működnek együtt a DAC-országokkal (*Cabral et al.*, 2014; *Schulz*, 2010; *Smith et al.*, 2010). Ezzel szemben más országok (pl. Kolumbia, Indonézia, Vietnam, Egyiptom) követik a DAC-sztenderdeket, mint a DAC-országok által elfogadott segélyhatékonyságról szóló párizsi dokumentum elveit (Paris Declaration on Aid Effectiveness), vagy az accrai cselekvési tervet (Accra Agenda) (*Cabral et al.*, 2014; *Schulz*, 2010). Ezeket figyelembe véve *Woods* [2008] és *Smith et al.* [2010] tanulmányában foglalt elveket követjük, és a feltörekvő donorok szélesebb definícióját fogadjuk el: a feltörekvő országokat – és melléjük sorolva az arab donorokat – értjük feltörekvő donorok alatt.

Az arab országok segélyezésének kezdete

Az 1970-es években több, nemzetközileg is meghatározó gazdasági esemény fűződik az arab országokhoz, amelyek a mai napig hatással vannak a régió nemzetközi tőkeáramlására, így segélyezésére is. A Bretton Woods-i rendszer 1971-es összeomlása komoly globális árfolyam-ingadozásokat és leértékeléseket eredményezett. 1971 decembere és 1973 márciusa között az amerikai dollár a vezető valutákkal szemben átlagosan 30 százalékot veszített értékéből (*Sampson*, 1975), amely mind a kereskedelmi partnereket, mind a vezető valutákat – német márka, angol font, francia frank, japán jen – tartalékoló országokat hátrányosan érintette. Ezt követte 1973. október

17-én az Olajexportáló Országok Szervezete (OPEC) által, a jom kippuri háború hatására, az Izraelt támogató országokat érintő olajexport-felfüggesztés (*Kreienbaum*, 2013; *Sampson*, 1975). A Közel-Keleten kialakuló politikai válság komoly globális makrogazdasági hatásokat eredményezett, ami az USA-ban és a fejlett országokban gazdasági válságok kialakulásához vezetett (*Barsky–Kilian*, 2004). Az embargó hatására a nyersolaj hordónkénti ára rövid idő alatt több mint négyszeresére nőtt. Az alapvető energiahordozó iránti kereslet rövid távon nem volt képes reagálni a gazdasági sokkra, így általános áremelkedés és eladósodás indult be a világban (*Dhespande*, 2003), függetlenül attól, hogy az OPEC-tagországok eltérő ár- és kitermelési stratégiákat követtek (*Alhajji–Huettner*, 2000; *Brémond et al.*, 2012; *Reynolds–Pipenger*, 2010; *Nakov–Nuño*, 2013).

A nemzetközi pénzügyi rendszer válsága közrejátszott az olajválság, majd az 1980-as évek adósságválságának kialakulásában, azonban komoly hatással volt az arab országok globális befektetéseire és harmadik országok részére nyújtott segélyeinek a volumenére és a szerkezetére. Az új nemzetközi pénzügyi rendszer egyszerre jelentett lehetőséget és akadályt is az arab országok számára nemzetközi céljaik követésére (*Nakov–Pescatori*, 2010). Az OPEC-országok a második világháború után az energiahordozók exportjából származó óriási profit révén dinamikus fejlődő, de a világgazdaság növekedésével szorosan összefüggő pályára léptek. A gazdasági növekedés a kormányzati kiadások növekedésével, az állami korrupció és a társadalmi jóléti kiadások magasabb szintjével járt együtt az arab országokban is (*Gylfason*, 2004; *Kolstad–Soreide*, 2009). Aktív külkereskedelmi mérlegük révén nettó devizatartalék-többletet realizáltak, amit az Amerikai Egyesült Államok pénzügyi rendszerén keresztül magánbankokba és kormányzati értékpapírokba fektettek be (*Baghat*, 2008). A növekvő jólét lehetővé tette az arab országok közötti nemzetközi segélyezés rendszerének létrehozását is, amelyben jelentős változások az 1970-es évektől indultak meg. Az OPEC tagjai meglátták a régió országai megsegítésének szükségességét és a nemzetközi humanitárius feladatokban való részvételt, így 1974–1981 között további hiteleket nyújtottak a Nemzetközi Valutaalap és fejlődő országok részére. A hiteleket az időszakban realizált külkereskedelmi többletből fedezték (*Világbank*, 2010).

Az arab segélyek jellemzői

Az 1970-es években az arab országoknak juttatott támogatások több mint egyharmadát az arab donorok folyósították. A recipiens arab országok e pluszforrásokat

részben a bankrendszer feltökésítésére, részben a pénzügyi stabilitás helyreállítására fordították. Tehát a kimagasló támogatások az olajválság átmeneti hatásainak tompítására szolgáltak. Az 1980-as években az öbölállamok pénzügyi forrásai folyamatosan elapadtak, amit részben kompenzált a három donorország (Szaúd-Arábia, Kuvait és az Egyesült Arab Emírségek) 1990–1991-ben nyújtott támogatása. A segélyek csökkenésének három lényeges oka volt. Egyrészt a korábbi magas támogatási szint hosszú távon nem volt fenntartható,¹⁰ másrészt még a donorországokban is szűkült az állam fiskális mozgásteret a bérek, a transzferek és az adósságok magasabb finanszírozási terhe miatt. Harmadrészt pedig a külső tényezők (például a regionális biztonsági kockázatok) szűkítették az arab donorok pénzügyi mozgásteret.

Később két alkalommal került sor a támogatások növelésére: először az 1990–1991-es öbölháború idején, majd a 2002 utáni időszakban részben az olajárak emelkedése, részben pedig a katonai konfliktusokat követő rekonstrukciók szükségessége miatt. A támogatások időszakos visszaesése és ciklikussága ellenére az arab donorok által nyújtott GNI-arányos támogatás 1973 óta folyamatosan az ENSZ által kitűzött 0,7 százalékos érték fölött van (ECOSOC, 2008; Világbank, 2010), viszont az általuk allokált segélyösszegek továbbra sem követik GDP-növekedésüket (ECOSOC, 2008). Az arab nemzetközi segélyezési politikában megjelent a fejlesztési bankokkal és a hivatalos szervezetekkel (pl. Arab Koordinációs Csoport) történő együttműködés is, azonban a források döntő többsége még mindig bilaterális úton áramlik (Arab Fund, 2016).

Idővel az arab donorok már az arab országokon túl fekete-afrikai és muzulmán országok részére is elkezdtek támogatásokat nyújtani, főként az oktatás, az egészségügy, a mezőgazdaság és a szociális szolgáltatások terén (Arab Fund, 2016). Néhány ország esetében a külföldi támogatások kiemelt jelentőséggel bírnak: Szíria esetében az összes bilaterális segély 70 százalékát, Libanon, Jemen és Jordánia esetében pedig 40 százalékát az arab támogatások teszik ki (Világbank, 2010). 2004 és 2008 között az arab államok pénzügyi lehetőségei ismét javultak az olajár emelkedése miatt (36 dolláros hordónkénti ára 93 dollár fölé emelkedett), és 2008 után az arab országok felismerték az országok eltérő nemzetközi támogatásának szükségesét. A többnyire a természeti katasztrófák miatt szükséges humanitárius segélyek elosztása érdekében új információs rendszert hoztak létre és új szabályokat vezettek be a nemzetközi segélyezésben. Ezek eredményeként napjainkban az arab országok részére nyújtott fejlesztési segítségnyújtás több mint 90 százalékát három ország:

¹⁰ A donorok bruttó nemzeti jövedelméhez mérten a segélyek kimagasló mértékűek voltak: az Egyesült Arab Emírségek esetében 12,5 százalék, Kuvait esetében 8,5 százalék volt (Világbank, 2010).

2. táblázat

Az arab országok által támogatott 10 legfontosabb ország az egyes időszakokban

Ország	1973–1979		1980–1989		1990–1999		2000–2008		2009–2015	
	Millió USD	Ország	Millió USD	Ország	Millió USD	Ország	Millió USD	Ország	Millió USD	Ország
Egyiptom	24 609	Szíria	15 726	Egyiptom	5801	Nyugat-Balkán	1657	Egyiptom	10 655	
Szíria	15 941	Jordánia	12 804	Törökország	2541	Libanon	834	Jordánia	1 533	
Jordánia	8 074	Marokkó	6 144	Szíria	2028	Marokkó	771	Jemen	1 310	
Jemen	4 685	Jemen	4 498	Marokkó	1491	Egyiptom	596	Marokkó	812	
Pakisztán	3 763	Szudán	3 632	Libanon	830	Jemen	688	Pakisztán	802	
Szudán	3 030	Bahrain	2 221	Bahrain	813	Szudán	498	Gázai övezet	669	
Marokkó	2 772	Omán	1 690	Jordánia	627	Algéria	366	Afganisztán	401	
Omán	2 173	Libanon	1 640	Afganisztán	543	Törökország	349	Szudán	272	
Mauritánia	1 709	Pakisztán	1 243	Omán	337	Bahrain	342	Mauritánia	176	
Szomália	1 546	Törökország	1 221	Jemen	243	Omán	203	Líbia	171	

Forrás: Világbank [2010, 12. o.] és OECD CRS [2016] alapján saját szerkesztés.

Szaúd-Arábia, Kuvait és az Egyesült Arab Emírségek nyújtja. Utóbbi egyúttal a világ legnagyobb humanitárius segítségnyújtója is: 2013-ban már 140 ország részére több mint hatmilliárd USD segélyt folyósított (Arab Fund, 2016; Világbank, 2010).

Az arab donorok segélyezése a támogatott országokat illetően továbbra is koncentrált: a 10 legnagyobb recipiens ország az arab segélyek több mint 80 százalékában részesül (lásd a 2. táblázatot). Közülük is többnyire az arab kötődésű országok a segélyezés legfontosabb célpontjai, meghatározó a földrajzi közelség, és az látható, hogy az elmúlt fél évszázad során nem változott jelentős mértékben a kedvezményezett országok köre. A 2. táblázat adatai is jól mutatják az arab segélyek ingadozását: az 1990-es években és a 2000-es évek elején (a gazdasági válságig) jelentős mértékben kevesebb, mintegy harmad-negyedannyi támogatást nyújtottak a TOP10 országainak, mint az ezeket megelőző években.

Az arab donorok motivációi

A DAC-országokkal ellentétben – amelyek főként a társadalmi fejlődést szolgáló szektorok fejlesztését helyezik előtérbe – az arab donorok legtöbb esetben *azokat a szektorokat támogatják a recipiens országokban, amelyek hozzájárulhatnak a gazdasági növekedéshez* (Shushan–Marcoux, 2011), így a mezőgazdaság és az infrastruktúra fejlesztése is prioritás (Arab Fund, 2016; Denney–Wild, 2011; Tok et al., 2014).

Az arab országok számára sem meghatározó tényező a recipiens ország jövedelmi helyzete, hiszen az arab donorok leginkább az alacsony és közepes jövedelmű országokat támogatják (Neumayer, 2002; Udvari, 2014a). Ugyanakkor Kuvait és az Egyesült Arab Emírségek *több segélyt nyújtanak azoknak az országoknak, amelyekben alacsonyabb a GDP szintje* (Udvari, 2014a). Az általános segélyezési motivációk tárgyalásánál láthattuk, hogy a legtöbb esetben a recipiens ország demokratikus berendezkedése, illetve a kormányzatának minősége fontos a donoroknak, azonban a demokrácia és kormányzás kérdésköre nem lényeges az arab segélyezésben (Vilinger, 2007).

Bár a gazdasági növekedés ösztönzése is prioritás az arab donorok számára, azonban e donorok számára az alábbi tényezők a legfőbb motiváló erők a segélyeik elosztását illetően: *földrajzi közelség, arab kötődés, arab szolidaritás elősegítése*; azaz lényegesen kevésbé motiváló erő a recipiens országokban tapasztalható szegénység és gazdasági elmaradottság (Denney–Wild, 2011; Neumayer, 2002; Shushan–Marcoux, 2011; Walz–Ramachandran, 2010).

Kuvait segélyezésének jellemzői

Kuvaitot évtizedek óta az egyik legfontosabb donorországgként tartják nyilván, hiszen az 1980-as évek elején a kuvaiti fejlesztési segélyek az ország bruttó nemzeti jövedelmének 3,8 százalékát tették ki, ami kimagasló értéknek számít. Kuvait segélyezésében a Koordinációs Titkárság (amely számos multilaterális arab segélyszervezetet tevékenységét koordinálja) és saját kezelésű szuverén alapja (Kuwait Fund for Arab Economic Development) játszik jelentős szerepet.¹¹ A kuvaiti székhelyű Koordinációs Titkárság 1975-ben tartotta első ülését, amelyen négy arab segélyszervezet vett részt és létrehozta a Koordinációs Csoportot. Maga a csoport az AFESD (Arab Fund for Economic and Social Development) keretei között működik, ismertebb neve az Arab Fund, ami szintén kuvaiti érdekeltségű. A Koordinációs Csoport létrehozásának elsődleges célja egy olyan ernyőszervezet kialakítása volt, ami összefogja és koordinálja a benne részt vevő szervezetek donációs és hitelezési tevékenységét (Arab Fund, 2015a). Jelenleg kilenc szervezet tartozik a csoporthoz: három nemzeti és hat határon átnyúló regionális segélyszervezet, így a csoportosulás nemcsak az ázsiai, hanem az afrikai arab térség országait is lefedi (lásd a 3. táblázatot).

Kuvait segélypolitikájának áttekintésekor két fontos intézményt kell kiemelnünk: (1) a *Kuwait Fund for Arab Economic Development (KFAED)* Kuvait saját segélyezési alapja, és (2) az *Arab Fund for Economic and Social Development (Arab Fund)* multilaterális segélyszervezet, mely arab országokat magába foglalva kuvaiti székhellyel működik és összefogja a Koordinációs Csoport tagjainak segélyezési tevékenységét (Shushan–Marcoux, 2011). Kuvait segélyeinek legnagyobb részét a KFAED-en keresztül folyósította. A KFAED 1961-ben kezdte meg működését, és kezdetben védelempolitikai indokok vezérelték, mivel Kuvait és a régió katonai haderővel alig rendelkezett, viszont a szegénység csökkentését is – a Világbankkal összhangban – fontos célként jelölték meg (Crystal, 1992). Először még csak arab országokat segélyezett, de az 1970-es évektől kiterjesztette a támogatásokat más fejlődő országokra is. Pénzügyi segítséget, technikai és jogi tanácsokat is nyújt. Annak ellenére, hogy az alap nem arab országokat is finanszíroz, a nyújtott hitelek több mint 50 százaléka az arab régióba megy, ezt követi a nyugat-afrikai régió, a szekto-

¹¹ Az arab országok segélyezési alapjait gyakran kritizálják nem túlzottan transzparens működésük miatt, ami a nemzeti fennhatóságú segélyszervezetek nem megfelelő adatszolgáltatásából és az arab kormányok által a szervezetek részére biztosított források áttekinthetőségének hiányából fakad. Ennek oka lehet a demokrácia hiánya, ami sok arab országban komoly problémát jelent (Shushan–Marcoux, 2011). Általánosságban az mondható el, hogy a pénzügyminisztérium a felelős a segély elosztásáért, de a nyilvánosság számára nem teszik közzé a segélyezési adatokat (Villanger, 2011).

rokat tekintve pedig kiemelkedő az infrastruktúra és az energiaszektor fejlesztése. Az alap számos regionális szervezetet támogat, a legtöbb támogatást az Arab Fund kapja, majd az IDA (International Development Association) és az Afrikai Fejlesztési Alap következik (KFAED, 2013). A magas adósságállománnyal küzdő országok akár 0,5 százalékos kamattal is vehetnek fel hitelt. A szervezet tőkéje független a kuvaiti kormánytól, a bevételi oldalt a hitelek visszafizetése és a befektetések után járó hozamok adják (Shushan–Marcoux, 2011).

3. táblázat

A Koordinációs Csoport tagjai

Szervezet	Székhely	Alapítás éve	Célországok
Kuwait Fund for Arab Economic Development (KFAED)	Kuvaitváros, Kuvait	1961	Világ
Saudi Fund for Development (SFD)	Szaúd-Arábia	1971	Világ
Abu Dhabi Fund for Development (ADFD)	Abu Dhabi, UAE	1971	Világ
Arab Fund for Economic and Social Development (AFESD)	Kuvaitváros, Kuvait	1974	Arab országok
Islamic Development Bank (IDB)	Dzsidda, Szaúd-Arábia	1975	Muszlim országok
OPEC Fund for International Development (OFID)	Bécs, Ausztria	1976	Világ
Arab Bank for Economic Development in Africa (BADEA)	Kartúm, Szudán	1975	Nem arab afrikai országok
Arab Gulf Program for United Nations Development Organizations (AGFUND)	Rijád, Szaúd-Arábia	1980	Világ
Arab Monetary Fund (AMF)	Abu Dhabi, UAE	1976	Arab országok

Forrás: AGFUND [2015], Shushan–Marcoux [2011] alapján saját szerkesztés.

Kuvait saját állami segélyalapja mellett a több arab országot magába foglaló Arab Fund is kiemelt szerepet tölt be Kuvait segélyezésében. Már az 1950-es években felmerült a gondolat az arab régióban, hogy szükséges egy olyan segélyszervezet létrehozása, melynek küldetése az arab államok közötti együttműködés és integráció előmozdítása (Arab Fund, 2015a; Kondoh, 2015). Ennek eredményeként 1968-ban aláírták az Arab Fund alapokmányát, de tényleges működését csak az 1972-es első hivatalos ülést követően kezdhetette meg. Az *Arab Fund* elsődleges célja, hogy kedvezményes hitelekkel járuljon hozzá a köz- és magánszféra beruházásaihoz, ezáltal

pedig az arab tagországok¹² gazdasági és társadalmi fejlődését elősegítse. A hitelnyújtás mellett kisebb mértékben vissza nem térítendő támogatásokat is adnak, amelyeket oktatásra, egészségügyre vagy a háborúk megelőzésére fordíthatnak. Az Arab Fund 2015-ben nyolc arab ország 15 projektjére nyújtott kedvezményes hitelt. A szervezet két legnagyobb donorországa Kuvait és Szaúd-Arábia (Arab Fund, 2015a; 2015b). A működéshez szükséges tőkét a tagországok befizetései és a tartalékok után realizált nyereség adja. A szervezet 1974-ben 367 millió dollár alaptőkével kezdte meg működését, melyet az idők folyamán többször emeltek. Jelenleg a jegyzett és befizetett tőkéje 2,4 milliárd dollár, ugyanakkor a teljes, tartalékokkal növelt tőkéje 2015-re elérte a 11,6 milliárd dollárt (Arab Fund, 2015a). Az Arab Fund 1974 és 2015 között 642 projektre nyújtott kedvezményes hitelt – 627 a közzsférába, míg 15 a magánszektorba áramlott –, amelyek összértéke elérte a 32 milliárd dollárt (lásd a 4. táblázatot).

A 4. táblázat adatai szerint a legtöbb hitelből finanszírozott projektet Jemen és Marokkó valósította meg, míg Kuvait, Katar, Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek a működés 41 éve alatt nem igényelt hitelt a szervezettől. A hitelek 69,5 százalékát az infrastruktúra fejlesztésére, 19,7 százalékát a termelő ágazatokra, míg 7,5 százalékát szociális fejlesztésekre fordították (Arab Fund, 2015b). Vissza nem térítendő támogatásként összesen 850,7 millió dollár segélyt folyósítottak nemzeti és regionális projektekre, és főként munkavállalók képzésére, kutatóközpontok létesítésére és speciális oktatási intézmények alapítására használták fel. A támogatások számát tekintve kiemelkedik Palesztina, hiszen részére 2001-ben külön programot dolgozott ki a szervezet (Arab Fund, 2015b).

Az Arab Fund már 2016-ban is aláírt hat hitelszerződést, kettőt-kettőt Egyiptommal és Mauritániával, valamint egyet Tunéziával és Szudánnal, melyek főként az energiaszektor fejlesztését célozzák. A tagországok támogatása mellett más segélyszervezetekkel is együttműködnek, mint a KFAED vagy az ADFD (Abu Dhabi Fund for Development), SFD (Saudi Fund for Development) vagy IDB (Islamic Development Bank), hiszen mind tagjai az Arab Fund által igazgatott Koordinációs Csoportnak (Arab Fund, 2015a; Kondoh, 2015). A csoport keretein belül külön programot – Arab Trade Finance Program – dolgoztak ki a kereskedelem ösztönzésére, megkönnyítve az arab országok közötti áru- és szolgáltatásáramlást és növelve az arab export versenyképességét. Az Arab Monetary Fund után az Arab Fund allokál-

¹² Mauritánia, Marokkó, Algéria, Tunézia, Líbia, Egyiptom, Szudán, Szíria, Libanon, Palesztina, Jordánia, Irak, Kuvait, Bahrein, Katar, Egyesült Arab Emírségek, Szaúd-Arábia, Omán, Jemen, Dzsi-buti, Szomália (Arab Fund, 2015a).

ja a legtöbb tőkét a programba, ezzel is mutatva, hogy a kereskedelem fejlesztését elengedhetetlennek tartják (*Arab Fund, 2015a*).

4. táblázat

Az Arab Fund által nyújtott kedvezményes hitelek és segélyek, 1974–2015

	Kedvezményes hitelek		Segélyek	
	Projekttek száma	Projekttek értéke (millió dollár)	Projekttek száma	Projekttek értéke (millió dollár)
Algéria	26	1 423,08	10	5,95
Bahrein	19	1 074,6	11	6,52
Dzsibuti	24	331,2	7	3,86
Egyesült Arab Emírségek	0	–	7	0,7
Egyiptom	56	4 903,74	49	60,07
Irak	10	215,01	5	2,96
Jemen	96	3 191,94	47	43,59
Katar	0	–	1	0,18
Kuvait	0	–	25	0,18
Libanon	28	1 760,4	42	60,3
Líbia	9	632,52	1	162
Mauritánia	54	1 773,72	31	23,35
Marokkó	71	4 690,44	24	18,04
Omán	26	1 337,4	14	17,01
Palesztina	5	61,2	173	102,76
Szaúd-Arábia	0	–	9	5,472
Szómália	12	146,52	4	4,4
Szudán	39	2 599	25	49,33
Szíria	51	2 509,11	17	17,1
Tunézia	54	2 936,79	12	8
Regionális segélyek	–	–	507	220,59
Összesen	627	31 725,61	1070	850,68

Forrás: Arab Fund [2015a] adatai alapján saját szerkesztés.

Kuvait segélyezése mögött meghúzódó motivációk

A következőkben statisztikai eszközökkel vizsgáljuk meg Kuvait segélyezésének motivációit. Az elemzés során mind az általános segély, mind az Aid for Trade elosztása mögött meghúzódó motivációkat vizsgáltuk, így választ kapunk arra a kérdésre is, hogy található-e szignifikáns különbség a két típusú támogatás nyújtásának motivációi között.

Az elemzéshez használt indikátorok, valamint a recipiens országok

Az empirikus vizsgálatba bevont indikátorok megválasztásánál az általános motivációkat, az arab donorok motivációit vettük alapul, de az Aid for Trade miatt a kereskedelmi tényezőket is számba vettük. Az elemzésben szereplő indikátorokat az 5. táblázat tartalmazza.

5. táblázat

Az elemzésben szereplő indikátorok

	Motiváció	Indikátor	Adatok forrása
Függő változó	-----	Kuvaiti ODA	OECD CRS [2016]
		Kuvaiti AFT	OECD CRS [2016]
Független változó	Kereskedelem	Teljes kereskedelem Kuvait és a recipiens országok között	UNCTADStat [2016]
	Szegénység, elmaradottság	GDP/fő	UNCTADStat [2016]
		Népesség	UNCTADStat [2016]
	Humán fejlettség	HDI	UNDP [2016]
	Jó kormányzás, a demokrácia minősége	Politikai szabadság	Freedom House [2016]
		Politikai stabilitás	Világbank [2016b]
		Korrupció	Világbank [2016b]
	Mezőgazdaság	Mezőgazdaság a GDP arányában	Világbank [2016c]
Földrajzi közelség	Távolság Kuvaittól	CEPII (Mayer–Zignago, 2011)	
Kulturális közelség	Közös nyelv	CEPII (Mayer–Zignago, 2011)	

Forrás: Saját szerkesztés.

A HDI (Human Development Index) a humán fejlettséget komplexen mérő indikátor, amely 0 és 1 közötti értéket vehet fel, és 1 jelöli a kedvezőbb értéket. A politikai szabadság méréséhez a Freedom House mutatóját használtuk, amely 0 és 7 közötti értéket vehet fel, és minél alacsonyabb, annál nagyobb a politikai szabadság mértéke. A politikai stabilitás indikátora a külső és belső konfliktusokat (katonai, társadalmi, etnikai stb.), valamint a terrorizmust fedi le, míg a korrupciós index a korrupció szintjét és a különböző szabálytalan kifizetéseket veszi figyelembe.

Annak érdekében, hogy minél pontosabb képet kapjunk a Kuvait segélyallokációját meghatározó tényezőkről, a lehető legtöbb országot igyekeztünk bevonni a vizsgálatba. Az OECD segélyezési adatbázisa 146 fejlődő országot tartalmaz, azonban az alapsokaságból kihagytuk azokat az országokat, melyek Kuvaittal nem kereskedtek. Ennek eredményeként 124 fejlődő ország adja a vizsgált mintánkat. Az indikátorokhoz kapcsolódó adatokat a 2010 és 2014 közötti évekre gyűjtöttük össze e 124 országra vonatkozóan.

Módszertan

Mivel a mintában szereplő 124 fejlődő ország között több olyan ország van, amely Kuvaittól nem kap segítyt, így ezt mindenképpen kezelni kellett. Bár több matematikai-statisztikai módszer is létezik a hiányzó adatok pótlására (lásd például *Sávai–Kiss* [2016] tanulmányát), valamint a segélyezéssel foglalkozó szakirodalomban is egyre többször megjelennek ilyen eszközök (például *Breitwieser–Wick*, 2016; *Udvari et al.*, 2016), esetünkben ezek alkalmazása torzítást okozott volna, és a regressziós modell alul-, illetve felülbecslését eredményezte volna. Fontosnak tartottuk, hogy olyan módszert alkalmazzunk az elemzés során, amely képes kezelni a hiányzó adatokat, így arra is magyarázatot tud adni, hogy egy adott ország miért kap segítyt (azaz véletlenszerű-e a hiányzó adat, vagy van valamilyen szelekciós trend). E megfontolás eredményeként döntöttünk a Heckit-modell alkalmazása mellett.

A szelekció véletlenszerűségét, illetve annak hiányát (esetünkben azt, hogy Kuvait nyújt-e segítyt valamely országnak vagy sem) a z változó segítségével ragadhatjuk meg: ha z értéke meghalad egy adott szintet (esetünkben nem nulla), akkor mintát veszünk az y változóból (esetünkben a segély nagysága). Tegyük fel, hogy ha az y és z változók kapcsolatát ρ mértékű korreláció jellemzi, akkor az y és z kétváltozós eloszlással rendelkezik. Pozitív korreláció esetén feltételezhető, hogy z hatására y eloszlása jobbra tolódik, miközben a két változó együttes eloszlása az alábbi módon írható fel: $f(y, z|z > a) = \frac{f(y, z)}{Prob(z > a)}$

Az elsődleges egyenlet $y_i = x_i' \beta + \varepsilon_i$ alakban írható fel, a szelekciót leíró egyenlet pedig $z_i^* = w_i' \gamma + u_i$ módon fejezhető ki. A szelekció a $z_i^* > 0$ esetekben történik meg, miközben ε_i és u_i is kétváltozós eloszlással rendelkezik nulla várható értékkel és ρ korrelációval:

$$E(y_i | y_i \text{ megfigyelt}) = E(y_i | z_i^* > 0) = E(y_i | u_i > -w_i' \gamma).$$

$$\text{Bevezetve az } \alpha_u = -\frac{w_i' \gamma}{\sigma_u} \text{ és } \lambda(\alpha_u) = \frac{\phi(\frac{w_i' \gamma}{\sigma_u})}{\Phi(\frac{w_i' \gamma}{\sigma_u})} \text{ változókat,}$$

a $(y_i | z_i^* > 0) = x_i' \beta + \beta_\lambda \lambda_i(\alpha_u) + v_i$ módon írható fel. A legkisebb négyzetek módszerét (OLS) alkalmazó regresszió nem megfelelő becslést adna β változóra, amennyiben λ szignifikáns, ugyanis ekkor ún. specifikációs hiba lép fel, mely torzított eredményekre vezet. Ennek kiküszöbölésére kétféle regressziós modellt szükséges felírni, egyet a szelekciós mechanizmusra, egyet pedig az előrejelzésre:

1. szelekciós modell: $z_i^* = w_i' \gamma + u_i, z_i = 1$, ha $z_i^* > 0$, ha , egyéb esetben 0;

$$\text{Prob}(z_i = 1 | w_i) = \Phi(w_i' \gamma) \text{ és } \text{Prob}(z_i = 0 | w_i) = 1 - \Phi(w_i' \gamma)$$

2. előrejelző modell: $y_i = x_i' \beta + \varepsilon_i$ megfigyelhető $z_i = 1$ esetén.

Ahol: (ε_i, u_i) hibatagok kétváltozós normális eloszlása felírható az alábbi paraméterek segítségével: $[0, 0, 1, \sigma_\varepsilon, \rho]$.

A mintára vonatkozó szelekciós modell paramétereit Heckman kétlépéses (Heckit), valamint maximum likelihood (MLE) becsléssel is közelíthetjük. A Heckit-eljárás során az γ becsléséhez előbb egy probit egyenletet becslünk MLE segítségével, minden megfigyelésre kiszámítva az alábbiakat: $\lambda(\alpha_u) = \frac{\phi(w_i' \hat{\gamma})}{\Phi(w_i' \hat{\gamma})}$ és $\hat{\delta}_i = \hat{\lambda}_i(\hat{\lambda}_i - w_i' \hat{\gamma})$, majd második lépésként megbecsüljük a β és $\beta_\lambda = \rho \sigma_\varepsilon$ változókat egy y-ra x és $\hat{\lambda}$ segítségével futtatott OLS regresszió segítségével.

Az MLE eljárás alkalmazásával a Heckman-kiválasztási modellt az alábbi log-likelihood függvény segítségével tudjuk becsülni:

$$\log L(\beta, \gamma, \rho, \sigma | X, W) = \sum_{(i|z_i=0)} (\log 1 - \Phi(w_i' \hat{\gamma})) + \sum_{(i|z_i=1)} \left(-\log \sigma + \log \left(\phi \left(\frac{y_i - x_i' \beta}{\sigma} \right) + \log \left(1 - \Phi \left(\frac{-(w_i' \hat{\gamma} + \rho \left(\frac{y_i - x_i' \beta}{\sigma} \right))}{\sqrt{1 - \rho^2}} \right) \right) \right)$$

A két egyenlet esetében mért korrelációt a hibatagok között mérjük: $\text{corr}[u_i, \varepsilon_i] = \rho$, ahol: $\rho = 0$ esetében beszélhetünk az OLS torzítatlanságától (Greene, 2003; Wooldridge, 2002; 2014).

Az elemzést mind a Kuvait által nyújtott teljes segélyre, mind pedig az Aid for Trade támogatásra vonatkozóan elvégeztük. Munkánk során a Gretl szoftverrel számoltunk. A regressziós modellekkel szemben elvárás, hogy az inputváltozók egységgyök-folyamatot ne tartalmazzanak. Ennek érdekében elemzésünk változó-

szettjét az *Im és Pesaran* [2003] által is használt Panel Unit Root teszt segítségével vizsgáltuk meg, amelynek eredménye (W-bar $p = 0,000$, Z-bar $p = 0,000$ és Z-bar-DF $p = 0,000$) stacioner idősorokra utalt, így a változószettünk megfelel a feltételeknek. Továbbá a regressziós modellek esetén az endogenitás okozhat problémákat, ha a függő és a független változó között ellentétes irányú kapcsolat is lehet (*Gács, 2007*). Például nem egyértelmű, hogy a segélyek növekedése okozza-e a gazdasági növekedést, vagy a gyorsabb gazdasági növekedéssel rendelkező országok vonzanak több segélyt (*Roodman, 2007*). Ennek kezelésére többféle módszer áll rendelkezésre (instrumentális változó bevonása vagy késleltetett változók alkalmazása). A modellünkben a kétlépéses Heckit-modell kezelte ezt a kihívást. Annak érdekében, hogy a specifikációs hibát illusztráljuk, hagyományos panelregressziót is lefuttattunk.

Eredmények

A Kuvait által nyújtott összes segély mögött meghúzódó motivációk vizsgálata során a kétféle *Heckman*-féle (kétlépéses és MLE) regresszió hasonló eredményre jutott mind a változók szignifikanciája, mind az OLS specifikációs hibájának kiemelése szempontjából (a lambda értéke szignifikáns, ami a $\rho \neq 0$ esetre utal). A Schwarz-információs kritérium (SIC) alacsonyabb értéke is a *Heckman*-féle modell jobb illeszkedését mutatja a hagyományos panelregresszióhoz képest.

A kétlépéses Heckit-szelekciós modellje szerint Kuvait segélynyújtását szignifikánsan befolyásolja a recipiens ország Kuvaittal folytatott kereskedelmének nagysága, egy főre jutó GDP-je, a politikai szabadság, a politikai stabilitás, valamint a korrupció ellenőrzésének mértéke, továbbá a közös nyelv. A második modell (MLE Heckman) is hasonló eredményre vezetett, bár kevesebb szignifikáns változót láthatunk: a recipiens ország szegénysége, a korrupció ellenőrzésének szintje és a közös nyelv határozza meg, hogy egy ország kap-e Kuvaittól segélyt. Mivel a GDP/fő koefficiense mindkét szelekciós modellben negatív előjelű, így Kuvait azon országokat támogatja, amelyek alacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkeznek. Azonban ha az előrejelző modellt vizsgáljuk (azaz azt, hogy Kuvait milyen mértékű segélyt nyújt), akkor a kuvaiti segély mennyisége már csak a népesség nagyságától függ, valamint az MLE-megközelítés esetében még az egy főre jutó GDP jelent meg, azonban pozitív együtthatóval. Tehát e modellek szerint – amikor Kuvait arról dönt, hogy mely országok számára nyújtson segélyt, akkor – a szegényebb országok vonzóbbak, azonban a segély nagysága a gazdagabb országokban magasabb (lásd a 6. táblázatot).

Milyen tényezőktől függ a Kuvait által nyújtott segély mértéke?

Összes segély	Kétlépéses Heckit		MLE Heckman		Panelregresszió (fixed effect)	
	koefficiens	<i>p</i> -érték	koefficiens	<i>p</i> -érték	koefficiens	<i>p</i> -érték
<i>Előrejelző egyenlet</i>						
Konstans	-4,37	0,25	-8,84	0,02	-13,08	0,49
Hdi	-0,40	0,73	-0,65	0,59	-7,86	0,09
Kuvaittal folytatott külkereskedelem	0,06	0,13	-0,01	0,88	0,03	0,12
GDP/fő	0,59	0,13	1,09	0,00	0,48	0,24
Mezőgazdaság/GDP	-0,17	0,50	0,06	0,79	0,17	0,48
Népesség	0,21	0,03	0,30	0,00	0,56	0,77
Lambda	-1,72	0,00	-2,40	0,00		
<i>Szelekciós egyenlet</i>						
Konstans	7,95	0,00	6,47	0,00		
Hdi	0,63	0,28	0,70	0,17		
Kuvaittal folytatott külkereskedelem	0,04	0,05	0,02	0,29		
GDP/fő	-0,81	0,00	-0,69	0,00		
Mezőgazdaság/GDP	-0,15	0,23	-0,10	0,35		
Népesség	-0,03	0,56	-0,03	0,46		
Politikai szabadság	0,12	0,00	0,01	0,54		
Politikai stabilitás	0,19	0,08	0,07	0,25		
Korrupció	0,44	0,00	0,17	0,05		
Közös nyelv	0,85	0,00	0,88	0,00		
Távolság	-0,16	0,10	-0,05	0,39		
Szigma	2,12		2,44		-	
Korreláció	-0,81		-0,98		-	
Sic	-		1743,82		2246,63	
Teljes elemszám	620		620		620	
Bevont elemek	344	55,50%	344	55,50%	620	100%
LSDV R-squared					0,68	
Durbin-Watson					1,53	
Hausman-teszt					0,04	

Forrás: Saját szerkesztés.

Ha a kereskedelmi motivációkra és kizárólag az Aid for Trade támogatásokra koncentrálunk, akkor a 7. táblázatban szereplő eredményekre jutunk. Abban, hogy Kuvait mely országoknak nyújt AfT-támogatást, a közös nyelv és az egy főre jutó

GDP a meghatározó mindkét modell esetében. Az MLE-eljárás esetén azonban szignifikáns változó még a HDI (Human Development Index) és a korrupció kormányzati kontrolljának szintje, valamint a kétlépéses módszertannál a Kuvaittal folytatott külkereskedelem. Látható, hogy az AfT esetében is szignifikáns változóként a teljes segélyezésnél tapasztalt szelekciós változók jelentek meg, azonban a közös nyelv együtthatója már valamivel alacsonyabb, valamint a politikai berendezkedésre és stabilitásra utaló változók már nem jelentek meg. Tehát az AfT nyújtása esetén a gazdasági tényezők dominánsabbak, mint a politikai motivációk. Az AfT mennyisége (előrejelző modell) viszont már függ a népesség nagyságától is, valamint az egy főre jutó GDP-től és a HDI mutatótól, azonban az MLE-eljárás szignifikáns változóként jelöli a Kuvaittal folytatott külkereskedelmet is. Az egy főre eső GDP ellentmondásos szerepe jól látható mindkét esetben: a kiválasztás igényli ennek az alacsony szintjét, azonban a nyújtott segély mértékénél már azok az országok jártak jobban, amelyekben ez az érték magasabb volt. Fontos azt is kiemelni, hogy a külkereskedelem esetében negatív együttható jelenik meg: azok az országok kapnak több AfT-támogatást, melyeknek kisebb a kereskedelmi forgalmuk Kuvaittal. Ennek hosszú távon kereskedelemépítő hatása is lehet.

Mindezek alapján tehát látható: több tényező befolyásolja azt, hogy Kuvait nyújt-e segélyt egy adott országnak. Eredményeink megerősítették, hogy ebben a közös nyelv, a kereskedelmi kapcsolatok és a recipiens ország szegénysége meghatározó tényező. A segélyek nagyságát pedig leginkább a kereskedelmi kapcsolatok mértéke és a népesség határozza meg. Bár Kuvaitban található a Koordinációs Titkárság, amely az arab donorok segélyelosztását igyekszik koordinálni, eredményeink nem feltétlenül általánosíthatók az arab donorokra vonatkozóan. Ennek legfőbb oka az, hogy Kuvait lényegesen több kontinensen, ezáltal pedig lényegesen több recipiens országban van jelen, mint a többi arab donor. Emiatt mind Szaúd-Arábiát, mind pedig az Egyesült Arab Emírségeket külön érdemes vizsgálni, és az eredmények összehasonlításával vonhatók le következtetések az általános motivációkra vonatkozóan.

Mely tényezőktől függ a Kuvait által nyújtott Aid for Trade támogatások mértéke?

Aid for trade	Kétlépéses Heckit		MLE Heckman		Panelregresszió (fixed effect)	
<i>Előrejelző egyenlet</i>	koeficiens	<i>p</i> -érték	koeficiens	<i>p</i> -érték	koeficiens	<i>p</i> -érték
Konstans	-15,77	0,00	-19,71	0,00	-15,19	0,36
Hdi	-2,37	0,08	-2,59	0,05	-7,01	0,09
Kuvaittal folytatott külke- reskedelem	-0,01	0,82	-0,07	0,09	0,01	0,63
GDP/fő	1,67	0,00	2,08	0,00	0,28	0,45
Mezőgazdaság/GDP	-0,03	0,92	0,11	0,67	0,08	0,72
Népesség	0,53	0,00	0,65	0,00	1,05	0,53
Lambda	-2,16	0,01	-2,54	0,00		
Szelekciós egyenlet						
Konstans	8,66	0,00	7,87	0,00		
Hdi	0,95	0,11	1,02	0,05		
Kuvaittal folytatott külke- reskedelem	0,04	0,02	0,02	0,17		
GDP/fő	-0,88	0,00	-0,81	0,00		
Mezőgazdaság/GDP	-0,14	0,23	-0,09	0,39		
Népesség	-0,08	0,10	-0,06	0,15		
Politikai szabadság	0,05	0,16	-0,02	0,33		
Politikai stabilitás	0,18	0,11	0,06	0,25		
Korrupció	0,21	0,12	0,18	0,02		
Közös nyelv	0,49	0,01	0,63	0,00		
Távolság	-0,12	0,24	-0,08	0,16		
Szigma	2,33		2,55		-	
Korreláció	-0,93		-0,99		-	
Sic	-		1471,85		2088,60	
Teljes elemszám	620		620		620,00	
Bevont elemek	401	64,70%	401	64,70%	620,00	100%
LSDV R-squared					0,65	
Durbin-Watson					1,58	
Hausman-test					0,07	

Forrás: Saját szerkesztés.

Összegzés

E cikk célja annak vizsgálata volt, hogy Kuvait segélyezését milyen tényezők határozzák meg, és melyek azok a gazdasági elemek, amelyek befolyásolják segélyeinek allokációját. Ehhez mind az összes bilaterális kuvaiti segélyt, mind pedig az Aid for Trade támogatások alakulását megvizsgáltuk. Az elemzés azért is fontos, mert napjainkban a feltörekvő donorok, közöttük az arab donorok is egyre jelentősebb szereppel bírnak, és a feltörekvő arab donorok – hagyományaik, múltjuk és eltérő kultúrájuk miatt is – eltérő módon viselkednek, mint a hagyományos nyugati donorok. Mivel ezek az országok egyre jelentősebb összegű segélyeket juttatnak el egyre több nem arab fejlődő országba, így mindenképpen fontos megérteni segélyezési tevékenységüket.

Kuvait jelentős múlttal rendelkezik a nemzetközi fejlesztési együttműködés tereén, hiszen már 1961-ben létrehozta segélyezési alapját. Ugyanakkor segélyezésének fő célcsoportja továbbra is az arab országok. Az is egyértelművé vált, hogy az arab donorok és a nyugati donorok segélyallokációjában más tényezők dominálnak. Míg a nyugati donorok esetében egyre jelentősebben megjelenik a terrorizmus elleni harc, addig az arab donorok esetén erre nem találunk utalást. Statisztikai elemzésünk során kiderült, hogy Kuvait a közös nyelv, a kereskedelmi kapcsolatok és a recipiens ország szegénysége alapján dönt arról, hogy nyújt-e támogatást, azonban a segély nagyságára vonatkozó döntéseinél leginkább a kereskedelmi kapcsolatok, a kedvezőbb gazdasági helyzet (magasabb GDP) és a népesség játszanak jelentős szerepet.

Irodalomjegyzék

- AGFUND [2015]: Arab Gulf Program for United Nations Development Organizations. Letölthető: <http://agfund.org/?publication=agfund-in-brief-2015> (Letöltve: 2015. március 4.)
- Alesina, A. – Dollar, D. [1998]: Who gives foreign aid to whom and why? *Working Paper*, 6612., National Bureau of Economic Research, Cambridge.
- Alhajji, A. F. – Huetner, D. [2000]: OPEC and other commodity cartels: a comparison. *Energy Policy*, Vol. 28., No. 15., 1151–1164. o.
- Arab Fund [2015a]: Arab Fund for Economic and Social Development. Letölthető: <http://www.arabfund.org/Default.aspx?pageId=1&mid=20> (Letöltve: 2016. október 7.)
- Arab Fund [2015b]: Arab Fund for Economic and Social Development, Annual Report 2015. Letölthető: http://www.arabfund.org/Data/site1/pdf/Annual_Report_2015_E.pdf (Letöltve: 2016. október 7.)
- Arab Fund [2016]: The Joint Arab Economic Report 2015. Letölthető: <http://www.arabfund.org/Data/site1/pdf/jaer/English/jaer2015.pdf> (Letöltve: 2016. július 25.)
- Baghat, G. [2008]: Sovereign wealth funds: dangers and opportunities. *International Affairs*, Vol. 84., No. 6., 1189–1204. o.

- Baldwin, R. E. [2003]: Openness and growth: What's the empirical relationship? NBER Working Paper Series, 9578., National Bureau of Economic Research, Cambridge.
- Barsky, R. – Kilian, L. [2004]: Oil and the Macroeconomy Since the 1970s. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 18., No. 4., 115–134. o.
- Basnett, Y. – Engel, J. – Kennan, J. – Kingombe, C. – Massa, I. – te Velde, D. W. [2012]: Increasing the effectiveness of Aid for Trade: the circumstances under which it works best. Working Paper, 353. Overseas Development Institute.
- Bearce, D. H. – Finkel, S. E. – Pérez-Linán, A. S. – Rodríguez-Zepeda, J. – Surzhko, L. [2013]: Has the New Aid for Trade Agenda been Export Effective? Evidence on the Impact of US AfT Allocations 1999–2008. *International Studies Quarterly*, Vol. 57., No. 1., 163–170. o.
- Bermeo, S. B. [2011]: Foreign Aid and Regime Change: A Role for Donor Intent. *World Development*, Vol. 39., No. 11., 2021–2031. o.
- Berthelemy, J.-C. – Tichit, A. [2004]: Bilateral donors' aid allocation decisions – a three-dimensional panel analysis. *International Review of Economics and Finance*, Vol. 13., No. 3., 253–274. o.
- Breitwieser, A. – Wick, K. [2016]: What We Miss By Missing Data: Aid Effectiveness Revisited. *World Development*, Vol. 78., No. 2., 554–571. o.
- Brémond, V. – Hache, E. – Mignon, V. [2012]: Does OPEC still exist a cartel? An empirical investigation. *Energy Economics*, Vol. 34., No. 1., 125–131. o.
- Brück, T. – Xu, G. [2012]: Who gives aid to whom and when? Aid accelerations, shocks and policies. *European Journal of Political Economy*, Vol. 28., No. 4., 593–606. o.
- Cabral, L. – Russo, G. – Weinstock, J. [2014]: Brazil and the Shifting Consensus on Development Co-operation: Salutary Diversion from the 'Aid-effectiveness' Trail? *Development Policy Review*, Vol. 32., No. 2., 179–202. o.
- Cali, M. – te Velde, D. W. [2011]: Does Aid for Trade really improve trade performance? *World Development*, Vol. 39., No. 5., 725–740. o.
- Charron, N. [2011]: Exploring the impact of foreign aid on corruption: Has the “anti-corruption movement” been effective? *The Developing Economies*, Vol. 49., No. 1., 66–88. o.
- Chong, A. – Gradstein, M. [2008]: What determines foreign aid? The donors' perspective. *Journal of Development Economics*, Vol. 87., No. 1., 1–13. o.
- Clist, P. [2011]: 25 Years of Aid Allocation Practice: Whither Selectivity? *World Development*, Vol. 39., No. 10., 1724–1734. o.
- Collier, P. – Dollar, D. [2001]: Can the world cut poverty in half? How policy reform and effective aid can meet international development goals. *World Development*, Vol. 29., No. 11., 1787–1802. o.
- Crystal, J. [1992]: Kuwait: The Transformation of an Oil State. Routledge Library Editions, United Kingdom.
- Denney, L. – Wild, L. [2011]: Arab Donors: Implications for Future Development Cooperation. EADI Policy Brief.
- Dhespande, P. [2003]: OPEC v/s OPIC – A Case for Formation of Organisation of Petroleum Importing Countries. *Case and Teaching Paper*, 2003–09–21., The Economic Times – Intelligence Group.
- Doucouliafos, H. – Paldam, M. [2009]: The aid effectiveness literature: the sad results of 40 years of research. *Journal of Economic Surveys*, Vol. 2., No. 3., 433–461. o.
- Dreher, A. – Nunnenkamp, P. – Thiele, R. [2011]: Are 'New' Donors Different? Comparing the Allocation of Bilateral Aid Between nonDAC and DAC Donor Countries. *World Development*, Vol. 39., No. 11., 1950–1968. o.
- ECOSOC [2008]: Trends in South-South and Triangular Development Cooperation. Background study for the Development Cooperation Forum, United Nations Economic and Social Council.
- Einarsdottir, J. – Gunnlaugsson, G. [2016]: Applied ethics and allocation of foreign aid: disparity in pretensions and practice. *Development Policy Review*, Vol. 34., No. 3., 345–363. o.
- Freedom House [2016]: Freedom in the world comparative and historical data. Letöltethető: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=439> (Letöltve: 2016. november)

- Gamberoni, E. – Newfarmer, R. [2009]: Aid for Trade – Matching Potential Demand and Supply. The World Bank.
- Gács János [2007]: A gazdasági globalizáció számokban. A nyitottság alakulása az EU országaiban – I. rész. *Közgazdasági Szemle*, 10. sz., 876–902. o.
- Greene, W. H. [2003]: *Econometric Analysis*. Prentice Hall, Pearson, New Jersey.
- Gylfason, T. [2004]: Natural Resources and Economic Growth: From Dependence to Diversification. *Discussion Paper*, 2004/480., Center for Economic Policy Research, London.
- Hansen, H. – Tarp, F. [2001]: Aid and growth regressions. *Journal of Development Economics*, Vol. 64., No. 2., 547–570. o.
- Helble, M. – Mann, C. – Wilson, J. S. [2009]: Aid for Trade Facilitation. *Policy Research Working Paper*, 5064., The World Bank.
- Hoeflter, A. – Outram, V. [2011]: Need, Merit or Self-Interest – What Determines the Allocation of Aid? *Review of Development Economics*, Vol. 15., No. 2., 237–250. o.
- Im, K. S. – Pesaran, M. H. [2003]: On the Panel Unit Root Tests Using Nonlinear Instrumental Variables. Mimeo, University of Southern California.
- KFAED [2013]: Kuwait Fund for Arab Economic Development, Annual Report 2012–2013. Letölthető: http://www.kuwait-fund.org/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=19&Itemid=86 (Letöltve: 2015. március 4.)
- Kolstad, I. – Soreide, T. [2009]: Corruption in natural resource management: Implications for policy makers. *Resources Policy*, Vol. 34., 4., 214–226. o.
- Kondoh, H. [2015]: Convergence of Aid Models in Emerging Donors? Learning Processes, Norms and Identities, and Recipients. Working Paper, No. 106. JICA Research Institute.
- Kreienbaum, J. [2013]: The Energy Crises of the 1970s as Challenges to the Industrialized World. Frank Bösch, Zentrum für Zeithistorische Forschung Potsdam/Rüdiger Graf, Ruhr-Universität Bochum, 26.09.2013–28.09.2013.
- Lanz, R. – Roberts, M. – Taal, S. [2016]: Reducing trade costs in LDCs: The role of Aid for Trade. WTO Staff Working Papers, ERSD-2016-05, World Trade Organization.
- Lee, H-H. – Ries, J. [2016]: Aid for Trade and Greenfield Investment. *World Development*, Vol. 84., No. 8., 206–218. o.
- Manning, R. [2006]: Will “Emerging Donors” Change the Face of International Co-operation? *Development Policy Review*, Vol. 24., No. 4., 371–385. o.
- Mayer, T. – Zignago, S. [2011]: Notes on CEPII’s distances measures: the GeoDist Database. *CEPII Working Paper*, 2011-25., CEPII, Paris.
- McGillivray, M. [2003]: Modelling aid allocations: Issues, approaches and results. *Journal of Economic Development*, Vol. 28., No. 1., 171–188. o.
- Melo, J. – Laurent, W. [2016]: Aid for Trade and the Trade Facilitation Agreement: What they can do for LDCs. Working Paper, P153., FERDI.
- Moreira, E. P. [2010]: Aid for Trade, infrastructure, and the growth effects of trade reform. Issues and implications for Caribbean countries. Policy Research Working Paper, 5265., The World Bank.
- Nakov, A. – Nuño, G. [2013]: Saudi Arabia and the Oil Market. *Economic Journal*, Vol. 123., No. 573., 1333–1362. o.
- Nakov, A. – Pescatori, A. [2010]: Oil and the Great Moderation. *Economic Journal*, Vol. 120., No.543., 131–156. o.
- Neumayer, E. [2002]: Arab-Related Bilateral and Multilateral Sources of Development Finance. Issues, Trends, and the Way Forward. United Nations University World Institute for Development Economic Research, Discussion Paper, No. 2002/96.
- OECD [2013]: Glossary of statistical terms. Letölthető: <http://stats.oecd.org/glossary/index.htm> (Letöltve: 2013. október 17.)
- OECD CRS [2016]: Query Wizard for International Development Statistics. Letölthető: <http://www.oecd.org/dac/stats/crsguide.htm> (Letöltve: 2016. január 8.).

- Paragi Beáta – Szent-Iványi Balázs – Vári Sára [2007]: Nemzetközi fejlesztési segélyezés. Tankönyv. TeTT Consult Kft., Budapest.
- Paulo, S. – Reisen, H. [2010]: Eastern donors and western soft law: towards a DAC donor peer review of China and India? *Development Policy Review*, Vol. 28., No. 5., 535–552. o.
- Pettersson, J. – Johansson, L. [2013]: Aid, Aid for Trade, and bilateral trade: An empirical study. *Journal of International Trade and Economic Development*, Vol. 22., No. 6., 866–894. o.
- Reynolds, D. B. – Pippenger, M. K. [2010]: OPEC and Venezuelan oil production: Evidence against a cartel hypothesis. *Energy Policy*, Vol. 38., No. 12., 6045–6055. o.
- Roodman, D. [2007]: Macro aid effectiveness: A guide for the perplexed. Working Paper, 134. Center for Global Development.
- Round, J. – Odedokun, M. [2004]: Aid effort and its determinants. *International Review of Economics & Finance*, Vol. 13., No. 3., 293–309. o.
- Sampson, A. [1975]: The Seven Sisters: the Great Oil Companies and the World They Shaped. New York, Viking Press.
- Sato, J. – Shiga, H. – Kobayashi, T. [2011]: “Emerging Donors” from a Recipient Perspective: An Institutional Analysis of Foreign Aid in Cambodia. *World Development*, Vol. 39., No. 12., 2091–2104. o.
- Sávai Marianna – Kiss Gábor Dávid [2016]: Pénzügyi idősorok hiányzó adatainak kezelése – afrikai devizaárfolyamok példáján. *Statistikai Szemle*, Vol. 94., No. 7., 734–756. o.
- Schulz, N-S. [2010]: The Third Wave of Development Players. FRIDE Policy Brief 60. The European Think Tank for Global Action.
- Shushan, D. – Marcoux, C. [2011]: The Rise (and Decline?) of Arab Aid: Generosity and Allocation in the Oil Era. *World Development*, Vol. 39., No. 11., 1969–1980. o.
- Smith, K. – Fordelone, T. Y. – Zimmermann, F. [2010]: Beyond the DAC. The Welcome Role of Other Providers of Development Co-operation. DCD Issues Brief, OECD Development Cooperation Directorate.
- Szent-Iványi Balázs – Lightfoot, S. [2015]: New Europe’s New Development Aid. Routledge, Abingdon – New York.
- Stiglitz, J. E. – Charlton, A. [2006]: Aid for Trade. *International Journal of Development Issues*, No. 2, 1–41. o.
- Subasat, T. [2009]: Does simultaneous implementation of import-substitution and export promotion neutralize each other? *Journal of Developing Areas*, Vol. 43., No. 1., 45–63. o.
- Tingley, D. [2010]: Donors and domestic politics: Political influences on foreign aid effort. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, Vol. 50., No. 1., 40–49. o.
- Tok, E. – Calleja, R. – El-Ghaish, H. [2014]: Arab development aid and the new dynamic of multilateralism: towards better governance? *European Scientific Journal*, 1., 591–604. o.
- Udvari Beáta [2011]: The role of the Aid for Trade in the European Union’s development policy. *Virtual proceedings*, European Trade Study Group 2011 Thirteenth Conference, Copenhagen. (Letölthető: <http://204.3.197.155/ETSG2011/Papers/udvari.pdf>)
- Udvari Beáta [2013]: Az Európai Unió nemzetközi fejlesztéspolitikája: a kereskedelempolitikai eszközök eredményessége. Szeged, JATEPress.
- Udvari Beáta [2014a]: Realignment in international development cooperation: Role of emerging donors. *Society and Economy*, Vol. 36., No. 3., 407–426. o.
- Udvari Beáta [2014b]: Impacts of Aid for Trade on Trade with the EU The Role of Old and New Member States. *Journal of Global Policy and Governance*, Vol. 3., No. 1., 77–93. o.
- Udvari Beáta [2016]: The Aid for Trade initiative and the export performance of the Iberian EU-countries. Working Paper, 225. Centre for Economic and Regional Studies HAS Institute of World Economics, Budapest (Hungary).
- Udvari Beáta – Kiss Gábor Dávid – Pontet Julianna [2016]: Challenges of Missing Data in Analyses of Aid Activity: The Case of US Aid Activity. *Bangladesh Development Studies*, 2 (megjelenés alatt).

- Uhrin Ákos – Schusztner Tamás [2013]: Az USA Aid for Trade politikája. *Külgazdaság*, 57. évf., 11–12. sz., 48–82. o.
- UN [2016]: Sustainable Development Goals. Letölthető: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/> (Letöltve: 2016. október 14.)
- UNCTADStat [2016]: UNCTADStat Data Centre. Letölthető: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en (Letöltve: 2016. december 20.)
- UNDP [2016]: Human Development Index Data. Letölthető: <http://hdr.undp.org/en/data> (Letöltve: 2016. november 2.)
- Vári Sára [2016]: A kínai fejlesztési együttműködés Afrikában az ezredfordulót követő évtizedben. *Külgazdaság*, 60. évf., 9–10. sz., 71–94. o.
- Vijil, M. – Wagner, L. [2010]: Does Aid for Trade enhance export performance? Investigating on the infrastructure channel. *Virtual proceedings*, European Trade Study Group International Conference. Letölthető: http://www.etsg.org/ETSG2010/papers/Vijil_Wagner.pdf
- Világbank [2010]: Arab development assistance. Four decades of cooperation. The World Bank, New York.
- Világbank [2016a]: World Bank Country and Lending Groups. Letölthető: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups> (Letöltve: 2016. november 4.)
- Világbank [2016b]: Worldwide Governance Indicators. Letölthető: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#home> (Letöltve: 2016. november 2.)
- Világbank [2016c]: World Development Indicators database. Letölthető: <http://databank.worldbank.org/data/views/variableSelection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators> (Letöltve: 2016. november 2.)
- Villanger, E. [2007]: Arab Foreign Aid: Disbursement Patterns, Aid Policies and Motives. CMI Report, 2., CHR Michelsen Institute.
- Walz, J. – Ramachandran, V. [2010]: Brave New World, A Literature Review of Emerging Donors and the Changing Nature of Foreign Assistance. Center for Global Development, Working Paper, No. 273.
- Wooldridge, J. M. [2002]: *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*. The MIT Press, Cambridge.
- Wooldridge, J. M. [2014]: *Introduction to Econometrics*. Cengage Learning, Andover.
- Woods, N. [2008]: Whose Aid? Whose Influence? China, Emerging Donors and the Silent Revolution in Development Assistance. *International Affairs*, Vol. 84., No. 6., 1205–1221. o.
- WTO [2006]: Recommendations of the Task Force on Aid for Trade. WT/AFT/1, World Trade Organization, Geneva.
- Younas, J. [2008]: Motivation for bilateral aid allocation: Altruism or trade benefits. *European Journal of Political Economy*, Vol. 24., No. 3., 661–674. o.